

বৰ্তমানৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা – এক সমীক্ষাত্মক অধ্যয়ন

সকলোৱে কয় বৰ্তমানৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা নম্বৰ কেন্দ্ৰিক – আমি পঢ়ো, কিন্তু পঢ়ি লাভ নাই, কিয় ? কাৰণ নম্বৰ নাপাই পাছ কৰি লাভ নহয়, বা পঢ়ি মেলি পাছ কৰিও নো কি কৰিম? চাকৰি টো নাপাওয়েই, – এহ মন নাই বাবে যেনে তেনে ডিগ্ৰী টোকে কৰি আছো, – ইঞ্জিনিয়িং একেবাৰে মন নাই, কিন্তু সোমালো কি কৰিব এতিয়া, যি হয় দেখা যাব, – ডাক্তৰ পঢ়ি আছো, পঢ়া খিনি মনতো বয়, কিন্তু পঢ়ি অশান্তি লাগিছে, নাজানো কিয় ?

বিশ্বাস কৰক, এটা বাক্যও মনে বচা নহয় । এইখিনি কথা আজিৰ শিক্ষা লৈ থকা সমাজৰ মাজৰ পৰা হুবহু তুলি অনা বাক্য হে । বহুতে হয়তো এনে বাক্য কোৱা শুনিছে, বহুতৰ অতীতলৈ মনতো পৰিছে এনে ধৰণৰ কথা লগ সমনীয়াক কোনোবা এক সময়ত কোৱা । কিন্তু কিয়? কিয় এইয়া হৈছে ? বৰ্তমানৰ সমাজ ব্যৱস্থাৰ বাবে? বৰ্তমানৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ বাবে ? বৰ্তমানৰ চাকৰিৰ হাৰৰ লগত শিক্ষিত সমাজৰ হাৰৰ অনুপাত নিমিলা বাবে ? নে বিশ্ববিদ্যালয় সমূহে শিক্ষা ব্যৱস্থা নিয়ন্ত্ৰণৰ ওপৰত উপযুক্ত ব্যৱস্থা নোলোৱা বাবে ? মেট্ৰিক, হায়াৰ ছেকেণ্ডেৰী বাদ দিয়ক সৰু বুলি, মেজৰ লৈ ডিগ্ৰী, বি টেক, মাষ্টাৰ্চ কৰি থকা আনকি শিক্ষকতা কৰি পঢ়ি থকা ছাত্ৰ ছাত্ৰীয়েও কিয় পৰীক্ষাৰ আগে আগে টেবুলত ফৰ্মুলা লিখি লৈছে ? কেলৈ পৰীক্ষা হ'লত বেলেগৰ পৰা সুধি লিখিছে ? হৈ আছে কেলৈ ? কিয় আমি হ'বলৈ দিছো ? – আবেগ উঠলি আহিছে নহয়নে? নিজৰ শিক্ষা জীৱনৰ কথা মনত পৰিছে ? আজি ‘নকল নকৰি পাছ কৰ চোন’ বুলি কোৱা এজনেও হয়তো কোনো এক সময়ত নিজে আন কাৰোবাৰ পৰা চাই লিখিছিল – মনে সাজি কোৱা নাই, যি দেখিছো সেইয়ে কৈছো । মেজৰ পঢ়াই থকা অধ্যাপককো সেই বিষয়ৰে পঢ়াই থকা কথাৰে ফালৰি কাটি কিবা এটি সুধিলে –সেইয়া পৰীক্ষাত নাহে, নালাগে/ পিছত কেতিয়াবা কম বুলি কোৱা শুনিছো । নম্বৰ পাবৰ বাবেই শিক্ষকেই পৰীক্ষা হ'লতেই কথা পাতিবলৈ দি, আনৰ পৰা চোৱা দেখিলেও নেদেখাৰ ভাও জুৰি, আনকি পৰীক্ষাৰ আগতেই প্ৰশ্নৰ আভাস দি হ'লেও সহায় কৰা দেখিছো । নুই কোনেও কৰিব নোৱাৰে এই খিনি কথা । এইয়াই আমাৰ জীৱনৰ, আমাৰ সমাজৰ, আমাৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ নগ্ন ৰূপ, য'ত পইচা দিলে পাছ হয়, নম্বৰ পালেই চোকা হয় ।

আৰম্ভণীৰে পৰা কেৱল নংগত্মক দিশ খিনিৰ কথাই লিখা হ'ল । আহক চোন এতিয়া ভাবো কিয় নো এনে হৈ আছে ? ইয়াৰ গুৰি টো নো ক'ত আছে বাৰু ? ভুল খিনি নো কাৰ ? এহ বাকী দুটাৰ উত্তৰ নাজানিলেও ভুল কাৰ সকলোৱে জানে – চৰকাৰৰ আকৌ । হয় জানো ? হয়তো হয়, হয়তো নহয়,

আপোনালৈ ভাবিবলৈ থলো । এতিয়া প্ৰথমে এটা প্ৰশ্ন সোধো আহক চোন নিজক – আমাৰ জীৱনত, আমাৰ চিনাকীৰ, আমি নিজে কিমান বয়সৰ পৰা মাইনা ৰ পৰা বিদ্যালয়লৈ যোৱা ছাত্ৰ হৈছিলো ? আঢ়ৈৰ পৰা তিনি বছৰ, নহয় নে ? কিছুমান হয়তো ৪ বছৰ, কিন্তু চাৰিৰ পৰা চাৰে চাৰি বছৰৰ ভিতৰতেই সকলোৱে বিদ্যালয় নামৰ মন্দিৰ টিৰ ভিতৰত সাধাৰণতে প্ৰৱেশ কৰা দেখা যায় । আৰু তাৰ পিছত ? তাৰ পিছত মন্দিৰৰ সংজ্ঞা পাহৰি আমি লাগি পৰো নিগনি দৌৰত । চতুৰ্থ – পঞ্চম শ্ৰেণীৰ TOPPER সকলৰ নম্বৰ চাব ছোন, ৯৯%, ৯৮.৬% – ধেমালী নেকি ? যি বয়সত ল’ৰা ছোৱালী এজনে মহান জীৱনী সকলৰ বিষয়ে শিকিব লাগে, ৰংমন, নতুন আবিষ্কাৰৰ দৰে কিতাপ পঢ়াৰ অভ্যাস মাক দেউতাক, শিক্ষক সকলৰ পৰা পাব লাগে, সেই সময়ত আমি ব্যস্ত মোৰ ল’ৰা টোৱে/ ছোৱালী জনীয়ে বৰুৱানীৰ লৰা টোত কৈ ০.৫% কেনেকৈ কম পালে – মাত্ৰ ৯৭% পাইছে । এই মানসিকতাইটো ডাঙৰ হৈ পৰীক্ষাৰ আগত টেবুলত ফৰ্মুলা লিখা জাতীয় ছাত্ৰ ছাত্ৰীৰ জন্ম দিয়ে, আৰু আমি ইমান সহজে ভুল টো আনৰ ওপৰত জাপি থৈ দিও । তাৰ পিছতেই মেট্ৰিকৰ যি অলাগতীয়াল হৈ হাল্লা, হায়াৰ ছেকেণ্ডাৰীৰ পিছত কোচিং ৰ যি থিনি নাটক, আৰু পাভত গজা মানদণ্ড নোহোৱা শিক্ষন প্ৰতিস্থান সমূহৰ যি শিক্ষাৰ যি ব্যৱসায়, তাৰ প্ৰভাৱত বৰ্তমানৰ শিক্ষাৰ স্তৰ আৰু পৰিস্থিতি কেনেকুৱা হৈ পৰিছে সেইয়া আকৌ কোৱা অনৰ্থক । যোৱা ৩-৪ বছৰৰ পৰা নতুন কৈ এইদৰে বেছি কৈ ‘ট্ৰেণ্ড’ত আহি পৰিছে B.Ed । আগতে ইমান নাছিল, এই কেইবছৰত অভাৱনীয় ভাবে ই বৃদ্ধি পাইছে । চৰকাৰে নিশ্চয় কৈ ব্যৱস্থা কিছুলৈছে । ডিগ্ৰী পাঠ্যক্ৰম সলাইছে, ৯-১২ একেলগ কৰাৰ যা যোগাৰ চলাইছে, বহু কেইখন নামত থকা বি. এড. কলেজ বন্ধ কৰিছে, কিন্তু আমাৰ মানসিকতা ক’লৈ গতি কৰিছে এবাৰ ভাবি চাইছো নে ? বাহিৰৰ পৰা যিমান যি কৰিলেও আমাৰ কামত নাহিব যদিহে আমি নিজে বুজিবলৈ যত্ন নকৰো শিক্ষাৰ প্ৰয়োজনীয়তা ক’ত ? কিয় লাগে আমাক শিক্ষা ? ডিগ্ৰী লবলৈ? টকা ঘটিবলৈ? সমাজত নাম পাবলৈ ? নহয়, আমাক শিক্ষাৰ প্ৰয়োজন মানুহ হবলৈ হে । তেন্তে সেই শিক্ষাৰ মূল্য ক’ত যি শিক্ষাই আমাক মানুহ হবলৈ নিশিকায় । আমি আমাৰ অতীতক লৈ গৰ্ব কৰো, কিন্তু সেই মহান ভাৰতৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ বিশ্লেষণ এবাৰো নকৰিলো । বিশ্বৰ আটাইতকৈ উন্নত শিক্ষা পদ্ধতিৰ স্বীকৃতি পোৱা দেশ খন হ’ল ফিনলেণ্ড । ফিনলেণ্ডৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা তিনি কাৰণত আমাত কৈ , সকলোতকৈ পৃথক –

১. শিশু ৭ বছৰৰ পৰা হে বিদ্যালয়লৈ যোৱা টো বাধ্যতামূলক আৰু ব্যৱহাৰিক জ্ঞানৰ মূল্য বেছি বহীত লিখা জ্ঞানতকৈ ।
২. শিক্ষাৰ খৰছ চৰকাৰে বহন কৰে ।
৩. পৰীক্ষা দিব নালাগে । প্ৰাথমিক আৰু উচ্চ মাধ্যমিক শিক্ষা মিলাই তেওঁলোকে মাত্ৰ এটি পৰীক্ষা থাকে – উচ্চ শিক্ষাৰ বাবে অৰ্থাৎ বিশ্ববিদ্যালয়ত পাবৰ বাবে হে এই পৰীক্ষা দিব লগা হয় ।

এনেকুৱা আৰু কেইবাটাও নিয়ম মানি চলে যদিও এই তিনিটা কাৰণেই মূখ্য হিচাপে লব পাৰি। ওপৰোৱাকৈ চাবলৈ গলে আচলুৱা যেন লগা এই কথা কেইটা মানিয়েই ফিনলেণ্ড পৃথিৱীৰ ভিতৰতে আটাইতকৈ উন্নত পদ্ধতিৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা সংযুক্ত দেশ হিচাপে স্বীকৃতি পাইছে। আমি তেওঁলোকৰ পৰা শিকিব লগা একো নাই জানো? তেওঁলোকৰ মতে সকলোখিনি কৰিব নোৱাৰি, বহুত কথা আহি পৰে, কিন্তু আমি আমাৰ সমাজ খনৰ লগত মিলি যোৱাকৈ এনে দৰে ব্যৱস্থা টো আৰু মানসিকতা গঢ় দিব

নোৱাৰো

নে

?

– ৩-৪ বছৰ বয়সত বিদ্যালয়লৈ শিশু সকল যায়, হওক, সেইটোৱেই হওক, কিন্তু, ৭ বছৰ নোহোৱালৈকে, অৰ্থাৎ জীৱনৰ সাধাৰণ জ্ঞান থিনি, পঢ়িব কয় লাগে আমি – সেই কথাটো বুজি পোৱা হৈ নুঠা লৈকে কিতাপ বহী লৈ বিদ্যালয়লৈ যোৱাৰ কোনো অৰ্থ নাথাকে, হোমৱৰ্ক কৰাৰো যুক্তি নাথাকে। তাৰ সলনি সেই ৪ বছৰ শিক্ষাৰ বাবে হাতে কামে, খেলা ধুলাৰ মাজেৰে এজন শিশুৰ কৌতুহলী মনটোক কি দৰে গঠন কৰি সংৰক্ষণ কৰিব লাগে, সেই মতে ভাবি চিন্তি এক নতুন পাঠ্যক্ৰম প্ৰস্তুত কৰি ওলোৱা হৈ শ্ৰেয়। সেইমতেই চৰকাৰে যদি আগ বাঢ়িব পাৰে, তেন্তে এজন শিশুৰ মনত আগ্ৰহৰ যি বীজ অংকুৰিত হব, সেইয়া সদায় কেৱল বৃদ্ধি হৈ হব। শিশুক শিশু হৈ থাকিবলৈ দিলে হৈ প্ৰাপ্তবয়স্ক হলে তেওঁ এজন সুস্থ মানসিকতাৰ ব্যক্তি হবগৈ পাৰিব।

– সচাঁ কথা, আমাৰ দৰে এখন দেশত ‘টোটেল ফ্ৰী এডুকেচন’ হোৱা টো সহজ নহয়, বৰ্তমান পৰিস্থিতি সাপেক্ষে ই সম্ভৱও নহয়। কিন্তু ডিগ্ৰী লৈকে যি থিনি শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ প্ৰতিস্থান, সেই খিনিক ভালদৰে চোৱা চিতা কৰাৰ সময় আহি পৰিছে। প্ৰাইভেট স্কুল সমূহেই হওক বা একাদশ দ্বাদশ শ্ৰেণীৰ প্ৰাইভেট শিক্ষন আৰু কোচিং প্ৰতিস্থান সমূহেই হওক, অথবা প্ৰাইভেট ইঞ্জিনিয়িং, মেডিকেল আৰু বি. এড. প্ৰতিস্থান সমূহেই হওক, তেওঁলোকে কিমান পইচা লব পাৰে এজন ছাত্ৰৰ পৰা, মুঠ খৰছ কিমান হয়গৈ আৰু সেইমতে এজন শিক্ষকৰ দৰমহা কিমান দিয়েগৈ, তাৰ ওপৰত এক কঠোৰ নীতি প্ৰণয়ন কৰাৰ সময় সমাগত। নহলে পাবত গজা এই প্ৰতিস্থান সমূহে শিক্ষা ব্যৱস্থাক যি ব্যৱসায়লৈ ৰূপান্তৰ কৰি গৈ আছে, পিছলৈ কি হব ভাবিয়ে ভয় লগা হৈছে।

– পৰীক্ষা – প্ৰথম শ্ৰেণী (অংকুৰ – মুকুল/UKG,LKG কথা নকলোৱেই)ৰ পৰা আৰম্ভ হোৱা যি পৰীক্ষাৰ টো, তাৰ কোনো কাহানিও অন্ত নাই। ইমান সৰুতে পঢ়িব কয় লাগে নজনা কৈয়ে টিউচন, ঘৰত মাক দেউতাকৰ, বিদ্যালয়ত শিক্ষকৰ পৰা ভাল নম্বৰ পোৱাৰ যি চাপ, সেই খিনিয়ে কি কৰিব পাৰে এজন শিশুৰ কোমল মনটোৰ এবাৰ ভাবি কয় নাচায় কোনেও? কি দৰে গঢ় লব যুক্তি বাদী বৈজ্ঞানিক মানসিকতাৰে পূৰ্ণ সত্বা এটাৰ যদিহে সৰুৰে পৰা নম্বৰ বেছি পোৱাৰ চাপত অহৰহ থাকিব লগা হয়? কি হৈ গৈ আছে দেখিছে নে? এতিয়াৰ দশম – একাদশ শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰ ছাত্ৰী সকলক ভালদৰে মন কৰিব চোন – মানুহ ভেদে সকলো ভিন ভিন যদিও কিন্তু সেই সময়ৰ মন খিনিক আমি কেইটিমান

ভাগত

বিভক্ত

কৰিব

পাৰো

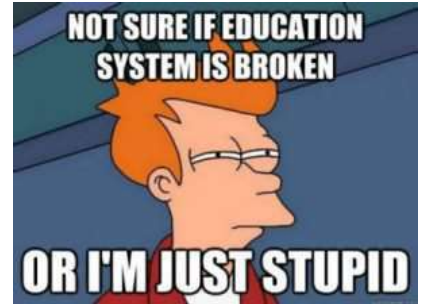
—

1. এক সেই সকল, যিয়ে সৰুৰে পৰা সকলোতে কেৱল ভাল নম্বৰ পোৱাৰ কথা শুনি ডাঙৰ হৈছে, আৰু সেইমতে মুখস্থ কৰিয়েই হওক, বা অন্য উপায়েৰেই হওক, ভাল ‘পাৰচেণ্টেজ’ পাই উত্তীৰ্ণ হৈ গৈ আছে। এই ধৰণৰ শিশু সকলে নম্বৰ ভাল পাই আহি আছে, 12 ৰ পিছত ভাল ভাল প্ৰতিস্থান যেনে IIT, মেডিকেলত পঢ়িবলৈও সুবিধা পাইছে, কিন্তু কিয় পঢ়ি আছে সেই বিষয়ে সাধাৰণ ধাৰণা এটাও নাই। নম্বৰ পাই, পিছত চাকৰি পাই এক গতানুগতিক তথাকথিত সুখী(!) আৰু হাইক্লাছ জীৱন পাৰ কৰি যায়, এওলোকে কিন্তু মানৱ জীৱন ধাৰণ কৰাৰ অৰ্থ বুজি নাপায়গৈ। সমাজ খনত কোনো ফালৰে পৰা লেখত লব লগীয়া একো অৱদান তেওঁলোকৰ নাথাকে।

2. দ্বিতীয়তে আহে সেই সকল, যি সকল প্ৰথমত কৈ অহা সকলৰ দৰেই আছিল এটা পৰ্য্যায় লৈকে, কিন্তু পিছত সেই মতে পঢ়া মিলাব নোৱাৰেগৈ, পিছলৈ শ্ৰেণীৰ শীৰ্ষত নাথাকিলেও ভাল এটি চাকৰি গোটাই মেলি একেই সেই তথাকথিত সুখী জীৱন পাৰ কৰে।

3. ওপৰৰ ভাগটোতে কৈ অহা সকলৰে এক সৰু অংশই কিন্তু আন সকলৰ দৰে মিলাই যাব নোৱাৰি, ডিপ্ৰেচনত আহি নপঢ়া নুশুনা হৈ যি হয় হব ভাবি নিজক লাহে লাহে শেষ কৰি পেলায়।

4. তাৰ পিছত আহে সেইসকল, যি সকল সৰুৰে পৰাই পঢ়াত বৰ এটা ভাল নাথাকে, কিন্তু সমাজৰ বাবে সকলোৱে জোৰ দিয়ে বাবে, নিয়ম বাবে পঢ়ি থাকে। পিছত ছীট নাপাই বেলেগত আজিৰ দিনত সকলোৰে বাবে (!) (একো কতো ছীট নাপালো বাবে ডিগ্ৰী কে পঢ়ি আছে) সাধাৰণ যেন লগা ডিগ্ৰী এটি লৈ পিছত বৰ্তমানৰ অতি প্ৰয়োজনীয় বি. এড. বা ডি. এল. এড. য’ৰ পৰাই

নহওক কৰি পৰা সকলে শিক্ষকতাত সোমায় আৰু আন সকলে সেই মতে পোৱা ধৰণে যি পায় সেই জীৱিকা আকোৱালি লয়।

5. তাৰ পিছত আহে একেবাৰে অঘাইটং সকল যিয়ে কোনো গুৰু গোসাই নামানে, পঢ়াত মন নিদিয়ে, গাত কথা নালাগে (আচলতে ভাবিবলৈই নিশিকে যে কথা খিনি বুজা উচিত বুলি)। এই সকলৰ বহুতৰে ২৪- ২৫ বছৰ লৈকে চেতনা কণ নাহে যে তেওঁলোক মানুহ, কাৰণ বহুতো – উপযুক্ত পৰিৱেশ নোপোৱা, উপযুক্ত ৰূপে নিজৰ সন্তানৰ মনটোৱে নো কি কৈ আছে সেই মতে ভৱা মাক দেউতাক নোপোৱা অথবা আন বহুতো। পিছত যেতিয়ালৈ মনত সেইখিনি চৈতন্যতা আহে, তেতিয়া যেনিয়ে পাৰি তেনিয়ে যেনেকৈ তেনেকৈ মিলাই জীৱন চলিব পৰাকৈ কিবা এটা কৰিবলৈ লয়।

– সাধাৰণ কৈ চাবলৈ গলে এইয়াই আমাৰ ছাত্ৰ সমাজৰ মনঃস্থিতি। অ, ইয়াৰ মাজতে বহু কেইজন সুস্থ মানসিকতাৰে গঢ় লৈ উঠি অহা ছাত্ৰ ছাত্ৰীও পৰিলক্ষিত হয়, কিন্তু ৯৮% দেশৰ ভবিষ্যতৰ মনৰ

স্থিতিয়েই কিন্তু এনেকুৱা। এনেকুৱাই চলি আহিছে, এবাৰ নিজক সুধি চাওক চোন, কোনোবাটো ভাগত অলপ কৈ হলেও সোমাই পৰিবই। ইয়াত ভুল ক'ত? চাবলৈ গলে ভুল কতো নাই, কিন্তু সকলো খিনিয়েই ভুল – পঢ়ি আছে কিয় নজনাকৈ পঢ়িবলৈ বাধ্য কৰোৱা প্ৰত্যেক জন পিতৃ মাতৃ, শিক্ষকেই সমানেই সমাজ খনৰ আগত দোষী। মূল্যহীন ভাবে পঢ়ি থকা, নম্বৰৰ বাবে পঢ়ি থকা আৰু পঢ়িবলৈ বাধ্য কৰোৱা প্ৰতি জন ব্যক্তিয়েই নিজে নজনাকৈয়ে এটি এটি মেচিনৰ গঢ় দি আহিছে। চৰকাৰে কৰিছে, বেগৰ ওজন হ্ৰাস কৰিছে, উপযুক্ত ডিগ্ৰী ধাৰী নোহোৱা বাবে শিক্ষণ প্ৰতিস্থানৰ নাম কাটি দিছে, কৰিছে সেইখিনি, কিন্তু ভিতৰৰ আমাৰ যে এই মনটো, এই মনটোৰ বাবে কোনে কাম কৰিব? কেতিয়া মনটোক শিকাব যে আমাৰ এই শিক্ষাৰ মূল্য মানুহ হ'বলৈ হে, টকা ঘটা মেচিন অথবা জন্তুৰ দৰে বিলাসিতা পূৰ্ণ জীৱন জাপন কৰিবলৈ নহয়। শিক্ষা এক প্ৰতিযোগিতা নহয়, ই এক সমূহীয়া কৈ আগ বাঢ়ি মানৱীয়তা বোধ গঢ়ি তুলি সমাজ খনক, দেশ খনক সকলোৰে আগত প্ৰতিস্থা কৰাৰ এক মাপ কাঠি। নম্বৰ কেন্দ্ৰিক প্ৰতিযোগিতা পূৰ্ণ পৰীক্ষা সমূহে শিক্ষাক কেৱল মাত্ৰ ব্যৱসায় কৰি তোলাই নহয় শিশুৰ মনত শিক্ষাৰ প্ৰতি অনিহাও জগাই পেলাইছে। পৰীক্ষা সমূহৰ সংখ্যা কম কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা উচিত। প্ৰতিটো শ্ৰেণীতে ইমান কেইটা পৰীক্ষা দিয়াৰ বাবে শিশু এজনৰ মনত ই নঞাৰ্থক ক্ৰিয়া কৰে আৰু মানৱীয়তাবোধৰ, মানুহ হোৱাৰ মূল্য খিনি শিকাৰ পৰা লাহে লাহে শিশু এজনক আতৰাই আনে। আচৰিত ভাবে পৃথিৱীৰ সকলো দেশকে প্ৰত্যাশ্বান কৰি কিন্তু ফিনলেণ্ডে যি পৰীক্ষাহীন ব্যৱস্থাৰ প্ৰচলন কৰি আহিছে, তাৰ পৰা কিন্তু অভাৱনীয় ভাবে সফল হৈছে। তাত ছাত্ৰ ছাত্ৰী সকলে মাত্ৰ পৰীক্ষা দিয়ে বিশ্ববিদ্যালয়ত সোমোৱাৰ আগত, আৰু সেইটোৱেই সকলো খিনি নিৰ্ণয় কৰে। এই পৰীক্ষাটো সাধাৰণতে ১৯ বছৰৰ ভিতৰত দিয়ে এজন ছাত্ৰই, সেইটোও তেওঁৰ স্বইচ্ছাই, যদিহে তেওঁ পঢ়াটো বজাই ৰাখিব বিচাৰে। আৰু আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা এইটোৱেই যে এই পৰীক্ষাৰ ৰিজাল্ট তেওঁলোকৰ ছাত্ৰ ভেদে সুকীয়া (individual grading) হয়। ৰাষ্ট্ৰীয় ভাবে গ্ৰেডিং কৰা এই পৰীক্ষাৰ এক অংশ নম্বৰ সেইজন ছাত্ৰক পঢ়োৱা শিক্ষক জনে দিয়ে (তাত এটা শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰৰ লগত নিয়োজিত হৈ যোৱা শিক্ষক সকলে প্ৰায় ৬-৭ বছৰ লৈকে সে সকলকে পঢ়ায়, আমাৰ দৰে মাহেকৈ পষেকৈ শিক্ষক সলনি হোৱাৰ দৰে তাত হ'ব নোৱাৰে)। যিহেতু সেই কেইজন শিক্ষকে সেই কেইজন ছাত্ৰক মনে প্ৰাণে বুজি উঠে, গতিকে তেওঁলোকে গ্ৰেডিং কৰোতে কোনো অসুবিধা নাপায়, আৰু ইয়াৰ ফলত লাভ এইটো হয়, বিজ্ঞান অথবা ইতিহাস নাজানিলেই অথবা এটি বিষয়ত কম নম্বৰ পোৱা বাবে 'পাৰ্চেণ্টেজ' কম হৈ নাযায় অৰ্থাৎ আমাৰ সমাজৰ ভাষাত 'গাধ' হৈ নাযায়। এতিয়া কথা হ'ল আমি তেওঁলোকৰ দৰে নকৰিলেও তেওঁলোকৰ পৰা কিবা শিকিব টো পাৰো? আমাৰো শিক্ষা ব্যৱস্থাত co-curriculum ৰ ব্যৱস্থা আছে, কিন্তু সচাঁ কবলৈ গলে সেইয়া নামত মাত্ৰ। এই ব্যৱস্থাত বহু খিনি সলনি কৰাৰ প্ৰয়োজন, ভাবি নাপাও, সকলোৰে বুজে, সেইমতে ইচ্ছা

কৰিলেই তেনেকুৱা কৈ পাঠ্যতালিকা বনাবও পৰা যাব কিন্তু সলাবলৈ চেষ্টা নকৰে কিয় ! শিক্ষা ব্যৱস্থাত এক সংস্কাৰৰ অতীৰ প্ৰয়োজন হৈ আছে, নহলে আমি আমাৰ ভৱিষ্যত নিজেই নাশ কৰিম ।

– আন এক গুৰুত্ব পূৰ্ণ কথা, আজিৰ দিনত এজন সাংবাদিক আৰু এজন শিক্ষক হবলৈ যি নূন্যতম অৰ্হতা, সেইখিনি কিন্তু বহু ক্ষেত্ৰত কঠোৰ নহয় । সমাজৰ দুই গুৰুত্বপূৰ্ণ স্তম্ভ – সাংবাদিকতা, যি হবলৈ মন গলেই পাৰি, তাৰ ওপৰত কঠোৰ লেকাম লগোৱাৰ প্ৰয়োজন, কথা কব জানিলেই এজন সাংবাদিক হোৱাৰ যোগ্যতা কোনেও অৰ্জন নকৰে, তাৰ বাবে উপযুক্ত প্ৰশিক্ষনৰ প্ৰয়োজন, যি আমাৰ সমাজত বহুত কম পৰিলক্ষিত হয় । লগতে, হয়, উচ্চ শিক্ষা প্ৰতিস্থান সমূহত শিক্ষকতাৰ চাকৰি পোৱাটো সহজ নহয়, কিন্তু এই প্ৰাইভেট বিদ্যালয় আৰু জুনিয়ৰ কলেজ খিনি ? তাত ৪-৫ হাজাৰ টকা দি যেনেকৈ শিক্ষকতা বহুতে কৰি আছে, দেখি লাজ লাগে । ১৮ বছৰ বয়সলৈকে – যি বয়সত এজন শিশুৱে প্ৰাপ্তবয়স্ক ব্যক্তি এজনৰ দৰে চিন্তা কৰিব পৰা হয়গৈ, যি বয়সলৈকে এজন শিশুৰ শিক্ষাৰ বুনিয়াদ গঢ়ি উঠে, সেই বয়সত উপযুক্ত শাৰীৰিক, ব্যৱহাৰিক, পাঠ্যপুথি গত আৰু মানসিক- এই শিক্ষা পাবলগীয়া কৈ নোপোৱাৰ বাবেই পিছলৈ ভালদৰে আধ্যাপক সকলে পঢ়াবলৈ বিচাৰিলেও নোৱাৰা হৈ পৰে । সকলোকে সাঙুৰি কোৱা হোৱা নাই, কিছু শতাংশৰ কথা হৈ কোৱা হৈছে । ফিনলেণ্ডত এই দুইটাই কিন্তু বহুত বেছি কঠিন কাম । শিক্ষক সকলক যি দৰে আটাইতকৈ বেছি সন্মান দিয়া হয় (আৰু আমাৰ সমাজত?!!), সেইদৰে তেঁওলোকৰ নিৰ্বাচনো বহুত কঠিন কৈ কৰা হয় । সেইমতেই ছাত্ৰ ছাত্ৰী সকলেও গুৰু জনৰ পৰা জীৱনত প্ৰয়োজন হোৱা মূল্যবোধৰ শিক্ষা লাভ কৰিব পাৰে ।

আমাৰ সমাজ খনত শিক্ষাৰ স্তৰ সচাঁই অতি নিম্ন । ইয়াৰ মুখ্য কাৰণ কিন্তু বাহ্যিক নহয়, চৰকাৰী অথবা অৰ্থনৈতিক অথবা জনসংখ্যা বৃদ্ধি এইবোৰ নহয় । ইয়াৰ মুখ্য কাৰণ হ’ল আমাৰ মানসিকতা । এক যুক্তি বাদী চিন্তাৰে নিজৰ মনৰ অনুসন্ধিৎসা খিনি আমি ডাঙৰ হৈ অহাৰ লগে লগে বাঢ়ি অহাৰ সলনি কমি হৈ আহে, আমি দোষ দিও ‘চিষ্টেম’ক । কিন্তু মনৰ গভীৰতাত সকলোৱে বুজো এই ভুল আন কাৰো নহয়, আমাৰ নিজৰ । নীতিশিক্ষাৰ পাঠদান যেন অতীত হৈ ৰ’ল, মহান জীৱনীৰ জীৱনগাঠা পঢ়াৰো যেন বহু যুগ পাৰ হ’ল । এনে দৰে জীৱন টোক কি মূল্যবোধেৰে জীয়াই ৰাখিছো আমি? কাষৰ ছাত্ৰ ছাত্ৰী সকলক সুধি চাওক চোন আব্ৰাহাম লিংকনৰ বিষয়ে কি জানে ? বাহিৰা কিতাপ কিমান পঢ়ে ? সকলোৰে এটাই উত্তৰ – ‘ক’ত নো সময় পায় আজি কালি, কোৰ্চৰ পঢ়াই ইমান !?! ইমান নে পঢ়া যে মানৱীয়তা বোধৰ শিক্ষা কন পঢ়িবলৈ সময় নোহোৱা হৈ পৰিছে ? নিজৰ জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰ পৰা কৈছো, ১৫ দিন ধৰি ISRO য়ে Chandrayaan 2 য়ে চন্দ্ৰত পদাৰ্পণ কৰিবৰ দিনাৰ বাবে প্ৰতি খন ৰাজ্যৰ পৰা যি অনলাইন কুইজৰ জৰিয়তে দশম শ্ৰেণীৰ শিশু সকলক নিৰ্বাচন কৰিছিল,

সেই ১০ মিনিটৰ কুইজ টি দিয়াবলৈ মান্তি কৰাব নোৱাৰিলো, অভিভাৱকক টো বাদেই, শিক্ষকেই কয় – মেট্ৰিক দিব এইবাৰ, এতিয়া এইবোৰ কৰাৰ কোনো দৰকাৰ নাই। কি মূল্য তেনেদৰে পোৱা সেই চাৰ্টিফিকেটৰ, যদি মানসিকতাই এনে? ধিক্কাৰ এনে শিক্ষা ব্যৱস্থা, যি মানুহ জন্ম দিয়াৰ পৰিবৰ্তে জন্তু ৰূপী এটি মেচিনৰ জন্ম দিয়ে!

সময় হয়তো শেষ হৈ যোৱা নাই, সন্ধিক্ষণত হে উপনীত হৈছোহি আমি – মানুহক মানুহ কৰি ৰখাৰ সন্ধিক্ষণত। সকলোৱে কয় – success is not the destination, but it is the journey... কিন্তু সচাঁ অৰ্থত চাবলৈ গলে the journey sucks and it always will, that's what makes the destination worth remembering. জীৱন টোৰ পথ টিও তেনেকুৱাই। বৃদ্ধ অৱস্থাত যেতিয়া ভাবিবলৈ অফুৰন্ত সময় পাম, মৃত্যুৰ সন্ধিক্ষণত যেতিয়া অতীতক ৰোমন্থন কৰিম, তেতিয়া যাতে জীৱন টোত কাৰো বাবে একো নকৰিলো অথবা মানুহ হিচাপে জীয়াই নো কি কৰিলো সেই চিন্তা আহিব লগীয়া নহয়। ভয়ংকৰ সেই অৱস্থা – যেতিয়া সত্যতা দেখিব পৰাকৈ চকু মেল খায় আৰু ইচ্ছা কৰিও একো কৰিব নোৱাৰা হও, বহুত ভয়ংকৰ সেই মানসিক অৱস্থা।

কাৰো যাতে সেই দিন নাহক সেই আশা ৰাখিয়েই জীৱন টোক প্রকৃত মানৱীয়তাৰ মূল্যবোধৰ শিক্ষাৰে উপচাই এক সুস্থ বৈজ্ঞানিক মানসিকতাৰ ভেটি গঢ়ি ন-ভৱিষ্যতলৈ আগুৱাই যাও আহক।